

שלוש האסטרטגיות העומדות בפני ישראל. מה נכון לעשות?

written by תא"ל במיל" יוסי קופרווסר | 12.07.2024

ככל שהשלב העצים של הלחימה בעזה מתקרב לסימו, מתחבטת ישראל בין שלוש אסטרטגיות חלופיות (לכאורה) עיקריות להמשך המלחמה, במטרה להשיג את יעדיה המוצהרים: מיטוט חמאס מבחינה צבאית ושלטונית, שחרור כל החטופים ויצירת מציאות חדשה בעזה, שתמנע הפיכתה בעתיד לבסיס לפגיעה בישראל.

הדיון על הבחירה באסטרטגיה המועדפת מתאפיין בביטחון הרב של התומכים בכל אסטרטגיה, בצדקת עמדתם ובקשב נמוך לביקורת ולטיעונים המצביעים על הקשיים והחסרונות. לאמיתו של דבר, לכל אסטרטגיה יתרונות וחסרונות, ומן הראוי לבחון אותם בראש צלול, ביושר וללא דעה מוקדמת, עד כמה שהדבר אפשרי, כדי שלא נתקבע על קונספציות שהופכות לדוגמות.

עסקה והפסקת המלחמה

אסטרטגיה א' מצדדת בקבלת תנאי חמאס לשחרור החטופים (עוד לפני שהוגמשו מעט, וביתר שאת כעת), כולל הפסקת המלחמה וציאת צה"ל מעזה בהקדם האפשרי. אליבא דמצדדי אסטרטגיה זו (ובהם משפחות חטופים, פרשנים בכירים, גורמים בשמאל הישראלי, רבים במערכת הבין-לאומית ולפי הניו יורק טיימס גם כמה בכירים בצה"ל): אי אפשר לשחרר את החטופים, במיוחד את אלה שעדיין בחיים, בדרך אחרת, ושיקול זה גובר על כל שיקול אחר. יתר על כן, ישראל כבר פגעה קשות בחמאס ובתומכיו מקרב תושבי עזה, ולכן חמאס יתקשה לשקם את כוחו בעתיד הנראה לעין ולא יהווה שוב כוח המסוגל לשחזר את מתקפת שבעה באוקטובר.

בנוסף, ישראל לא תוכל לעמוד בנטל של המשך המלחמה ולכן מוטב להפסיקה כעת. אסטרטגיה זו תביא, לדעת תומכיה, גם להפסקת המערכה בגבול הצפון, כפי שמבטיח חיזבאללה, להפסקת השחיקה בתמיכה הבין-לאומית בישראל ולהרפיית המתח עם ארצות הברית, ויש בה פוטנציאל לקדם את הנורמליזציה המיוחלת מול סעודיה.

הבעיה היא שהמשמעות המעשית של אסטרטגיה זו היא הותרת חמאס ככוח השולט בעזה, ויתור על המאמץ למנוע את התעצמותו מחדש כמו גם הרעיון של דה-רדיקליזציה, מחירים שמצדדי אסטרטגיה זו מוכנים לשלם. הם סוברים כי לא ניתן להכריע את חמאס כרעיון ומכיוון שעדיף, בראייתם, שלטון כלשהו ברצועה על פני שלטון ישראלי או כאוס ביום שאחרי המלחמה. אולם, מעבר לכך, משמעות מימוש אסטרטגיה זו היא הכרזה ישראלית בלית ברירה על חמאס כמנצח במלחמה והודאה כי הרעיון האסטרטגי שעמד בבסיס החלטתו לפתוח במלחמה היה מוצדק ונכון.

חמאס נערך מראש לתגובה קשה של ישראל, אבל הניח שבסופו של יום הוא יישאר הכוח השולט בעזה, כי ישראל לא תוכל לשאת במחיר הכרוך בסילוקו מהשלטון. מבחינת חמאס בראיית איראן וגרורותיה, מטרת המלחמה כעת היא השארת חמאס בשלטון בכל מחיר. ניצחון של חמאס יתפרש כהישג עצום מבחינתן ויתורגם להמשך ההתעצמות במגמה לכפות על ישראל ויתורים נוספים, לערער את אמונת הציונים ותומכיהם ביכולתם להתקיים בלב אזור עוין ולהרחיב את אזורי ההשפעה האיראנית במזרח התיכון גם לירדן ולחצי האי ערב. בתוך המערכת הפלסטינית, המשמעות תהיה התחזקות נוספת של חמאס והגרסה האיסלאמיסטית של נרטיב המאבק הפלסטיני שהיא מאמינה בה.

גישת הלחץ הצבאי המתמשך

אסטרטגיה ב', שבה מצדדת מערכת הביטחון, גורסת כי המאמץ העיקרי בעזה צריך להיות המשך הלחץ הצבאי על חמאס, כדי להביא לפירוקו בסופו של דבר. זאת, באמצעות שלב ג' של המלחמה ² קרי פשיטות ותקיפות נקודתיות שיגבו מחיר כואב מארגון הטרור ויביאו אותו לקבל את עסקת החטופים שהציעה ישראל וגובתה על ידי ארצות הברית, המתווכות ושאר הקהילה הבינ-לאומית (בהגמשה המסוימת בעמדת חמאס, הם מזהים הוכחה לצדקת טיעון זה). המחיר שישראל תשלם עבור המשך הלחימה יפחת, בעוד שחמאס, ששילם כבר מחיר עצום, ימשיך לשלם מחיר כבד, כולל אולי פגיעה בהנהגה הבכירה שלו.

במקביל, כדי לשקם את הלגיטימציה, ישראל תמשיך במאמץ ההומניטרי ותנסה לקדם בהדרגה מבנים שלטוניים שאינם קשורים לחמאס או לטרור, בעדיפות לכאלו שאינם קשורים לפתח, אבל בלי לפסול גם את אלה. על פי אסטרטגיה זו, צה"ל ישמור בידיו אחריות מלאה ללחימה בטרור בעזה וימשיך לקיים נוכחות בשלב זה בציר פילדלפי (עד שיימצא הסדר עם מצרים שיבטיח שלא תתבצענה הברחות) ובמסדרון נצרים, כמו גם בפרימטר המקיף את הרצועה.

אסטרטגיה זו תותיר אומנם את חמאס בשלטון על מרבית שטח הרצועה ועל הרוב המכריע של האוכלוסייה, אבל תאפשר לישראל לטפל בסיכונים לביטחונה ללא מגבלות, ובה בעת להימנע מניהול החיים האזרחיים ברצועה (בדומה למצב בשטחי הרשות הפלסטינית ביהודה ושומרון). במקביל, צה"ל יוכל להפנות מאמצים לטיפול מאסיבי יותר באיום מלבנון, אם הניסיון להשיג הסדר בדרך מדינית ייכשל. אומנם לא מדובר בהיענות מלאה לציפיות (תכתיבים?) של ארצות הברית, אבל דרך זו עשויה למתן במידה רבה את חילוקי הדעות עם וושינגטון.

לאסטרטגיה זו לא מעט חולשות ובעיות. ראשית, היא מותירה את חמאס בשלטון לאורך זמן, ומותירה לאיראנים ובעלי בריתם תקווה מבוססת שזו תהיה המציאות הקבועה החדשה. שנית, הפתרון שהיא מציעה לשאלת החטופים עלול להיות חלקי, כי לא יהיה לחמאס עניין לוותר על כל החטופים ללא התחייבות ישראלית להפסקה מוחלטת של הלחימה ונסיגה מלאה מעזה (קרי, מעבר לאסטרטגיה א'). לפיכך, גם אסטרטגיה ב' תשחק לידי חמאס ואיראן, אם כי במידה פחותה, ותגרום לכך שמצבה האסטרטגי של ישראל יורע, על כל הסיכונים הנגזרים מכך. היא גם

מתעלמת לחלוטין מבעיית היסוד § הצורך בשינוי הנרטיב הפלסטיני, קרי דה-רדיקליזציה (למרות שמצדדיה מקווים שניצני הביקורת על חמאס בעזה יתגברו ככל שהמציאות הקשה תכביד על התושבים).

שליטה ופירוק

אסטרטגיה ג', שבה דוגלת ממשלת ישראל (וגם אני נוטה אליה), גורסת שעל ישראל, לאחר מיצוי הסיכוי למימוש העסקה לשחרור החטופים על פי עקרונותיה (לא ברור בשלב זה עד כמה הנוסחאות שהוצגו ב"ווינגטון פוסט" לגבי ההסכמות שהושגו באשר לשלב השני של העסקה אכן עולות בקנה אחד עם העקרונות האלה), לחתור להכרעה צבאית ושלטונית של חמאס במלוא הכוח, קרי להמשיך להפנות כוחות גדולים להשלמת הטיפול בתשתיות חמאס ולהחליף את שלטונו בשלב ראשון בממשל צבאי. זאת כדי שבתוך זמן לא רב, לאחר שיובהר כי חמאס איננו חוזר לשלטון, ייעשה מאמץ להעביר רבות מסמכויותיו לגורמים פלסטיניים שאינם קשורים לטרור ולמנהל הבין-לאומי ובין-ערבי שיטפלו בשיקום הרצועה.

תוך כדי מהלך זה, מקווים מצדדי גישה זו כי ניתן יהיה להביא לשחרור החטופים באמצעות הלחץ הצבאי ובתמורה להבטחה שלא לפגוע בהנהגה ובשארית הכוח של חמאס, ולאפשר להם לצאת בשלום מעזה. אסטרטגיה זו תשפר את מצבה האסטרטגי של ישראל ותפגע קשות בציר האיראני, הן באזור והן בקרב הפלסטינים, תציב את ישראל בעמדת כוח מול חיזבאללה לקראת ההתמקדות בזירה הצפונית ותאפשר קידום צעדי דה-רדיקליזציה שייצרו סיכוי לשינוי בטווח הארוך.

הבעייתיות של אסטרטגיה זו היא במידת הישימות שלה, ובפוטנציאל שיש בה לפגוע ביחסים עם ארצות הברית ובלגיטימציה של ישראל במערכת הבין-לאומית. ככלל, הטענה היא שאי אפשר למוטט את חמאס כרעיון המוטמע עמוק בלבבותיהם ובמוחותיהם של העזתים, וכי העלות הכרוכה בהשתלטות ישראלית על הרצועה כדי לסלק את חמאס מהשלטון גבוהה מדי § הן בהיקף הכוח הצבאי הנדרש לכך, הן באבדות שייגרמו כתוצאה מנוכחות מתמשכת באזור שיהיה רווי במחבלים, הן בכל הקשור למחיר הכלכלי של פעולה כזו והן בהקשר ליחסים עם הממשל האמריקני, שהכריז מפורשות על התנגדותו להשתלטות של ישראל על רצועת עזה.

אז מה עושים?

ראשית, מתייחסים בכבוד הדדי וברצינות לשלוש האסטרטגיות ולאלה המצדדים בהן ומקיימים דיון ענייני לגביהן. כל בעלי הדעות השונות רוצים אך טוב למדינת ישראל. חיוני שהדיון יהיה ענייני וישתף כמה שיותר פוליטיקאים ומומחים לענייני צבא וביטחון, עורף וחוסן לאומי, כלכלה וקשרי חוץ. במציאות כזו, ממשלת חירום לאומי היא צו השעה, כדי להבטיח שהאסטרטגיה שתבחר תיקח בחשבון את כל זוויות המבט ותזכה לתמיכה רחבה. חיילי צה"ל הנפלאים, שיממשו את האסטרטגיה שתאומץ, ראויים לכך.

שנית, בוחנים שוב את המטרות ואת ההתאמה של האסטרטגיה למטרות. שתי האסטרטגיות הראשונות מציעות לוותר בפועל על מטרת מיטוט חמאס. אסטרטגיה א' מציעה לתת עדיפות מוחלטת למטרה של שחרור החטופים ולטפל במיטוט אי שם בעתיד, לאחר תקופת התארגנות ושיקום האמון בצבא וכחמאס תספק לנו עילה לכך (והיא מן הסתם תעשה זאת). מצדדי אסטרטגיה ב' פשוט משנים טרמינולוגיה. הם אינם משתמשים במונחים ניצחון, מיטוט והכרעה ובמקום זאת מדברים על פירוק חמאס, ברמיזה לפגיעה קשה מאוד ביכולות הצבאיות. חיוני לדעתם להתקדם לקראת השגת יעד זה, כדי להשיג את היעד של שחרור החטופים, שהוא כמעט שווה ערך, אבל הרבה יותר דחוף. ניתן, לדעתם, ללכת לעסקה ולשוב אחרי הפסקת אש או אפילו הפסקת המלחמה לטיפול בפירוק חמאס. בעוד שמצדדי אסטרטגיות א' וב' מציעים לשנות או לנסח מחדש את המטרות, מצדדי אסטרטגיה ג' סבורים שיש לדבוק בהן ולשנות את שיטות הפעולה, ובמקום לעבור לשלב ג' של הלחימה, שמתמקד בפשיטות נקודתיות [?] לפעול בכוחות גדולים בו-זמנית ברחבי הרצועה כדי להביא לפגיעה חמורה מאוד בחמאס, למנוע את תופעת ה"בלון" ולסלק את חמאס מהשלטון בתוך מספר חודשים. במקביל, יכונן ממשל צבאי זמני, לו יוקצו הכוחות והתקציבים הנדרשים.

שלישית, דיון איכותי ופורה חייב להתבסס על מידע וידע שיש הסכמה לגביהם בין המתדיינים. אין זה אומר שהידע ניתן רק לפרשנות אחת. להפך, תכלית הדיון היא ההתנגשות בין פרשנויות אפשריות שונות. צריך בסיס ידע משותף לגבי חוסן החברה הישראלית ויכולותיה של מערכת הביטחון שלנו, מצבה של חמאס ומצב האוכלוסייה בעזה, עמדות הממשל האמריקני מול תרחישים עתידיים ועוד ועוד. זאת, כדי לדון בשאלות כגון מהם יעדי חמאס כעת וכיצד ניתן להשפיע עליהם, כולל בהקשר לעסקת החטופים, אם ניתן להכריע את הארגון בתוך פרק זמן סביר, ולהחליש את נרטיב המאבק הפלסטיני בעזה בטווח הארוך (אף אחד לא מצפה להכריע את הרעיון בהקדם, באמצעות פעולה צבאית, אבל את חמאס כארגון כנראה שניתן להכריע בדרך זו), מה היקף ההשקעה הנדרשת לצורך כינון ממשל צבאי זמני (ייתכן שהרבה פחות מכפי שצה"ל טוען) וכיצד להתפתחויות בעזה תשפיענה על זירות המערכה האחרות ועל היחסים עם ארצות הברית. בדיון יש לכלול גם גורמים חוץ-ממסדיים, כדי לחשוב באופן יצירתי, ולהימנע מחשיבה קבוצתית.

רביעית, יש להמשיך בינתיים את המאמצים לקדם את הדרך שכבר נבחרה, קרי המשך הלחץ הצבאי על חמאס בעצימות משתנה וקידום עסקת החטופים שהציעה ישראל. דרך זו משקפת פשרה בין 3 האסטרטגיות ועשויה לאפשר לא רק שחרור של לפחות חלק מהחטופים, אלא גם פסק זמן חיוני לניהול הדיון המעמיק לגבי המשך. מכל מקום, ההתהוות של שינויים במציאות, בין השאר כתוצאה מפעולות שלנו והתפתחויות אחרות, עשויה לשנות את מאזן היתרונות והחסרונות של האסטרטגיות החלופיות. עלינו לזכור שמצוקה היא מנת חלקם של כל השחקנים במערכת ואורך הרוח שלנו איננו קצר יותר מזה של כל אחד מהם.

חמישית, עלינו לוודא שכל החלטה תעלה בקנה אחד עם החשיבה שיש לבצע במקביל על תפיסת הביטחון הלאומי החדשה שנצטרך לעצב, במקום זו שקרסה בשבעה באוקטובר. עקרונות

ההתרעה, ההרתעה, ההכרעה וההגנה, וחלק ניכר מהתפיסות שעמדו בבסיסה (שאיפה למלחמות קצרות מול צבאות נחותים, עליונות מודיעינית ואווירית, הכלה ומאמץ להגדיל כמעט בכל מחיר את פסקי הזמן בין התלקחויות של לחימה עצימה, "נגן על עצמנו בכוחות עצמנו" ועוד) יצטרכו להשתנות או לקבל משמעות עדכנית. חשוב שמדיניותנו בעזה תשתלב בתפיסה החדשה. גם בסוגיה זו נשמעות כבר דעות מגוונות ויש צורך בדיון מעמיק ופתוח, שלבסוף יוכרע בהכרעה דמוקרטית.

ולבסוף, משתאומץ אסטרטגיה על ידי הממשלה, שומה על כל הגורמים הממלכתיים להתגייס במלוא המרץ למימושה באמצעות המשאבים העומדים לרשותם. עלינו להעצים את יתרונותיה ולצמצם את חסרונותיה, ובמקביל לבחון שוב ושוב את תקפותה.

המאמר פורסם ב-N12, בתאריך 11.07.2024.